

נחלקו במחלוקת הפוסקים אי ב"נ מצוין על השיתוף. עיין נוב"ת חיו"ד סי' קמ"א, ח"ל: אף שדבר זה מורגל בפי כמה חכמים שאין הנכרים מצוים על השיתוף וכו', יגעתי ולא מצאתי דבר זה. וע"ש שציין לדברי הרמ"א אור"ח ס"ס קנ"ו, וכתב שאין זו כוונתו, אלא שמשותף ש"ש ודבר אחר בשבועה וכו'. וע"ש שהביא הך סוגיא דסנהדרין. ונראה פשוט, דבזה גופא נחלקו אחרים ורשב"י. ולדעת אחרים באמת בני נח אינם מצוים על השיתוף. וישראל נידונו אז בדיני בני נח וכמ"ש הרש"ש, וק"ל. ורשב"י ס"ל דגם ב"נ מצוים על השיתוף. ומעתה י"ל, דלאחר דנשנתה תורה באוהל מועד, חל עליהם דין עונשי ישראל למפרע משעת מ"ת. וא"ש מה שאמר השי"ת "וביום פקדי", כשיחטאו בחטא המרגלים, "ופקדתי עליהם" חטא העגל, ודו"ק.

אינו ע"ז. ונראה, דהנה בגמ' יומא (ס"ו ב'), מאחר שמעשה העגל שורץ מפני מה אין מיתתן שווה וכו'. זיבח וקטר בסייף וכו'. ופירש"י, זיבח וקטר הן עבודות שחייבין עליהן לע"ז מיתה, כדתנן בארבע מיתות (סנהדרין ס' ב') שהן בסקילה. וכאן בסייף, שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין, ונידונו במיתת בני נח, שכל מיתתן בסייף. וכתב ע"ז מהרש"א ח"ל, והוא דחוק, כיון דהיה זה אחר מ"ת ולא היו בני נח. וגם, אם לא נתפרש להם ד' מיתות, היה לו לשאול באיזה מיתה ידונו כמו ששאל גבי מקושש וכו'. וכתב ע"ז הרש"ש ח"ל, ונעלם מהם מדרש רבה ויקרא פ"א, אר"א, אע"פ שניתנה תורה לישראל בסיני, לא נענשו עליה עד שנשנית באוהל מועד וכו', עכ"ל. ור"ל שלכן נידונו עדיין בדין בני נח. ולפ"ז נראה, דאחרים ורשב"י

סימן נ"ב

מאמר השבת והמשכן

לבית קה"ק, ומצאו שם שני כרובים. נטלו אותן, ונתנו אותן בכליבה, והיו מחזירין אותן בחוצות ירושלים ואומרים, לא הייתם אומרים שאין אומה הזאת עובדת ע"ז, ראו מה מצינו להם, ומה הם עובדים, הא כל אפיא שורין.

ועיין בירושלמי פ"ק דשקלים "ועשית כפורת זהב טהור" יבוא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל. ולכאורה, למה דוקא זהב של כפורת, והלא כל כלי המשכן של זהב היו. אלא, יבא זהב של כפורת וכרובים שנצטוו, ויכפר על זהב של עגל שלא נצטוו ודו"ק.

והנה עד שלא נחשדו ישראל על מחשבת ע"ז, שפיר היה אפשר לצוותם על המשכן ללא כל אזהרה מוקדמת, אבל עכשיו שנכשלו בחטא העגל, הוצרך משה להקדים להם אזהרה, שלא יכשלו בהרהורי ע"ז, שכאילו יש כח לבני אדם למשוך שפע מן הכחות

א

הנה כל המפרשים, ובראשם ספר חסידים סי' תקס"ח, תמהו על שינוי הסדר. שבפרשת תרומה ותצוה נאמרה פרשת המשכן לכל פרטיה, ורק אח"כ לבסוף בריש פרשת תשא נאמרה פרשת השבת. ואילו בפרשת ויקהל נהפך הסדר, להקדים הציווי על שמירת השבת קודם לציווי על המשכן.

ותירצו המפרשים, דחטא העגל גרם זה. אבל נדחקו בטעם הדבר. ונראה הענין, כי הנה כל ענין הקמת המשכן וכליו והמזבח להקריב קרבנות לה' ולהמשיך על ידיהם שפע ברכה, יש בו סכנה לגסי השכל, להתפס למחשבות ולדעות כחובות ליגרר אחר ע"ז. וכבר כתב הכחזי (מ"א צ"ח-צ"ט) שאין בין עגל לכרובים אלא שזה נצטוו וזה לא נצטוו. ובאיכ"ר (פתיחתא ט') כי ראתה גויים באו מקדשה וכו', נכנסו

הששי שני העומר לאחד. ונענש ע"ז, שאמר לו הקב"ה עד אנה מאנתם, הכניס את משה בכללם. לפיכך נזהר עכשיו משה להקדים בראש וראשונה אזהרת השבת שלא ישכח.

א. וע"ד צחות י"ל, עפ"ד המדרש בפרשת המן, עה"פ (ט"ז כ"ג) ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתן שבת קדש לה' מחר. שמרע"ה שכח לצוות להם על השבת שילקטו ביום

בבחינה החיצונית והנמוכה של השבת. אבל בבחינה העליונה המבוארת בדברינו לקמן, אין השבת נבחנת כמתנה לעני, המביאה לידי בושא. אלא כדורון של כבוד. וע"ז אמרו (שבת י"ב) הנותן מתנה לחבור צריך להודיעו וכמשי"ת לקמן).

נמצא שהקדמת ענין השבת לציורי על המשכן משמש אזהרה ומסירת מודעה לישראל, שלא יבאו לטעות במחשבות תוהו בענין המשכן והקרבות.

וכן אתה מוצא בשלמה בתפלתו בחנוכת ביהמ"ק. שלכאורה דבריו שם תמוהין מאד, שתחת אשר היה לו להגדיל מעלת הבית והשראת השכינה בתוכו, הרי הוא מתחיל להתפלסף, ואומר, כי האמנם ישב אלהים על הארץ. הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך. אף כי הבית הזה אשר בניתי וגו'. ושמעת אל תחינת עבדך ועמך ישראל אשר יתפללו אל המקום הזה ואתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים וגו'. ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה ואתה תשמע השמים וגו'. בהנגף עמך ישראל וגו' והתחננו אליך בבית הזה ואתה תשמע השמים וגו'. בהעצר השמים וגו' והתפללו אל המקום הזה וגו' ואתה תשמע השמים וגו'. כל תפלה כל תחנה וגו' ופרש כפיו אל הבית הזה ואתה תשמע השמים מכון שבתך וגו'. כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי וגו'. וכן הלאה והלאה. וכפי הנראה, עשה כן מדאגה מדבר, הואיל וידע, שישראל אינם עומדים במדרגה הראויה להבחין בין ההכרה הצרופה לבין מחשבות שיש בהן שמץ של ע"ז וכמשי"ת.

ד. ורמז הדבר בפסוק (שמות ט"ז כ"ט) ה' נתן לכם השבת ס"ת מתנה.

ה. מיהו י"ל טעם אחר בדבר. והוא, דהואיל ובימי שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה (שמור ט"ז כ"ו ועד) וקיימא סיהרא באשלמותא (זהר בכמה דוכתי). הגיעה השעה לפי דעתו להתפשטות הקדושה בבחינת "פרצו מעינותיך חוצה". וכמו שבקש בתפלתו (מ"א ח' מ"א) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא, ובא מארץ רחוקה למען שמך וגו', ובא להתפלל אל הבית הזה, אתה תשמע השמים מכון שבתך, ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. למען ידעון כל עמי הארץ את שמך, ליראה אותך כעמך ישראל וגו'. ונראה, שזהו ענין שני העמודים נחשת שהקים שלמה לאולם ההיכל, יכין וברעו. שהם כנגד נ"ה כנודע. וכמו"כ הגדיל את הכיור ועשהו ים עומד על שנים עשר בקר. שכידוע הכיור וכנו הם ג"כ כנגד נ"ה, ונ"ה נחשבין לבר מגופא. וכבר האריכו המקובלים (עיי' לש"ו בספר

העליונים בפעולות ומעשים אשר לא נצטור. ולכן הקדים להם אזהרת השבת, והיינו, כי הנה כבר כתבו המפרשים בטעם מה שאמרו רז"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה, כי מלאכת מחשבת פירושו מלאכת יצירה. כי הקב"ה השליט את האדם ונתן לו זכיון להיות יוצר ופועל בעולם. וכמשה"כ (תהלים ח' ז') תמשילוהו במעשי ידך. וזהו פירוש הכתוב "אשר ברא אלהים לעשות". שהאדם יעשה ויפעל לשוב העולם, אבל כל זה בששת ימי מעשה. אבל כשמגיע יום השבת אנו מצוים להחזיר את הזכיון להקב"ה, ולהרגיש שהוא לבדו מושל, והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים. ומהאי טעמא גופא יום השבת קבוע ועומד מהקב"ה, ולא נמסרה קביעתו לישראל כשאר ימי המועדות וגדולה מזו כתב מזהר"י קופל ז"ל בספר שעג"ע (הבאנו לשונו בדרוש לשבועות), כי הנה המקובלים מכוונים בתפלותיהם בין בחול ובין בשבת, אבל לא דמו אהרדי כלל. כי בימות החול ענין הכונות הוא לפעול בכונתו תיקונים ויחודים בעולמות העליונים, משא"כ בשבת, כל התקנים נעשים מאליהם באתערותא דלעילא גרידא. וענין הכונה בשבת הוא רק סיפור דברים בעלמא, היאך נתקנים העולמות ומתייחדים האורות. אבל אין מגע יד לתחתונים בזה כלל. וע"ע חצור החממה בשער הכונות בענין תחום שבת.

(ויל"פ) בזה מה דאיתא בזהר, שבת אותיות בשת, דכיון שהשבת היא מתנת חסד חנם (וכמו שקראו לה בגמ' (שבת י"ב) מתנה טובה), נמצאת נהמא דכסופא וק"ל. שו"מ כע"ז בשפ"א, אכן, כ"ז הוא רק

ב. בפרשת העגל, ויקהל העם על אהרן, ויאמרו קום עשה לנו אלהים וגו'. מקשים המפרשים, מה טעם לומר כך לאהרן. והלא ראוי היה לבקשו שימלא מקומו של משה. וי"ל שזה הוא מה שהרגישו כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו. ומעתה אין אנו חפצים במנהיג בן אדם, אלא עשה לנו אלהים. ג. וזהו עומק כונת דברי רז"ל בטעם דין מילה בשמיני, שהוא כדי שיעבור על הבן הנימול יום השבת, כי הרי מעשה המילה הוא ענין של התערבות בור"ד במעשי של הקב"ה לתקנם ולהשביחם, וכמו שקנטר טונוסרופוס הרשע לר"ע על כך. (עיי' מדר"ת ר"פ תזריע). לכן הקפידה תורה שתקדם למעשה זה ההוראה שהשי"ת הוא לבדו מושל. והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

(ובאמת מה"ט המילה היא שורש קדושת ישראל שבוה מראים כחם של ישראל שהקב"ה השליטם על מעשי וכמו שהארכו במ"א).

ברש"י בפרשת תשא, עה"פ שבת שבתון כתב ח"ל, שבת שבתון מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי עכ"ל. ור"ל, שענין המנוחה אין סוף ענינו העדר טורח ומלאכה גרידא. אלא הוא ענין חיובי של מרגוע המרומז בשם מנוחה ודו"ק. ויובן בזה מש"כ תוס' סנהדרין (ל"ח א') ד"ה חצבה עמודיה שבעה. דבשבעה ימים נברא העולם. שאע"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבאה שבת באה מנוחה. והיינו דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי עכ"ל. ובגמ' פ"ק דמגילה ט' א' איתא, ששינו לתלמי המלך, וכתבו לו, ויכל ביום הששי. ופירש"י ח"ל, שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת דהא כתיב ויכל ביום השביעי, והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה והו גמרו עכ"ל. כי דבר זה הוא רזא דשבתא, חר לא יבין זאת.

ועיין ברש"י בפרשת מעשה בראשית עה"פ ויכל אלהים ביום השביעי, רבי שמעון אומר בור"ד שאינו יודע עתו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש, הקב"ה שיודע עתו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאילו כלה בו ביום עכ"ל. ותמוה מאד, הלא השבת היא זכר למע"ב, דהיינו, שכיין שכלתה אז מלאכתו של הקב"ה במע"ב ונמצא ששבת אז ממלאכתו, לפיכך קדש את יום השבת, זכר למע"ב.

לכו ונעלה אל הר ה' וגו' וזרנו מורכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה וגו' (מכה ד' ב') וכי"ב קראי טובא. וע' מגילה ל"א א' בחנוכה מפטירין בנרות דזכריה ואי מיקלעי ב' שבתות קמיתא בנרות דזכריה בתרייתא בנרות דשלמה. ופי' הר"ן אע"ג דנרות דשלמה קדימי אפ"ה עדיפי לן נרות דזכריה משום דנבואות עתיד נינהו עכ"ל ודו"ק.

ו. בפסחים (ק"ה א') תניא, כבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום עדיף. ולא פורש הטעם. ויבאר עפ"מ ש הטור אור"ח (ס' רצ"ב) מה שתיקנו בשבת ג' עניני תפלות, אתה קרשת, ישמח משה, אתה אחד וכו' כנגד ג' שבתות. אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכת מתוכו. ישמח משה כנגד שבת של מ"ת וכו'. ואתה אחד כנגד שבת שלע"ל עכ"ל. נמצא, ליל שבת הוא כנגד הדרגא התחתונה של שבת, שמצד זה היתה ראיה לכל באי עולם, וכמו שהארכנו בדרשה לשה"ג (ב) בשם העדה"ש. משא"כ יום השבת הוא כנגד הדרגא העליונה שהוא מיוחד לישראל בדרגתן העליונה. ובאמת אנו מזכירין בתפלת שחרית של שבת הפרשה של שבת שבכי תשא, שהיא רזא דשבתא וכמש"נ ודו"ק.

ברם צריך למידע, כי כל מה שכתבנו בענין השבת, זהו רק הצד הגלוי והמפורסם שלה. אבל יש גם "רזא דשבתא" דבאמת ישראל עושין את השבת כדכתיב לעשות את השבת. והדבר מפורש בגמ' שבת (י' ב'), דאמנם השבת היא מתנה גלויה. אבל מתן שכרה לא עבירא לגלוי. ומה פירוש מתן שכרה. הנה מוסכם הוא בספרים הקדושים כי שכרן של מצוות טבעי סגולי הוא, ולא רק גמולי. והן הן טעמי המצוות, דהיינו, שהמצוות פועלות תיקונים והמשכת שפע ברכה ואורה, והוא הוא מתן שכרה של מצוה. וא"כ, מתן שכרה של שבת היינו הפנימיות שלה, שהוא "רזא דשבתא", שלכך אמרו רז"ל (סנהדרין כ"ח, שמור"ר פכ"ה, דברים רבה פ"א, ולקוט פרשת תשא) גוי ששומר את השבת חייב מיתה. בנוהג שבעולם, מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה, מי שבא ומכניס ^{אוצר החכמה} עצמו ביניהם חייב מיתה. וכן הוא אומר ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. והנה פסוק זה נאמר בפרשת תשא. שאז ניתנה באמת השבת בדרגתה העליונה בבחינת "רזא דשבתא". ובמכילתא שם, ר"א בר פרטא אומר, מגין שכל המשמר שבת מעלין עליו כאילו עשאו, שנאמר ושמרו בני"י את השבת לעשות את השבת ע"כ. משא"כ עכשיו בפרשת ויקהל לא ניתנה אלא בבחינתה הגלויה והחיצונית, כמבואר משינוי הלשונות בשתי פרשיות אלו.

הדע"ה באורך) בסוד אלף נשים נכריות שנשא שלמה, להוציא ניצוצות הקדושה מעמקי הקליפות. והדברים עתיקים. ומשום כך הורחב שלמה הדיבור בתפלתו בבחינה החיצונית והנמוכה של המקדש. ובלקוט מלכים עשר מגורות דשלמה יש בהם ע' קנים כנגד ע' פרים דסוכות.

ומאידך גיסא, הואיל ולא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תושבע"פ (גייס ס' ב'), טרח שהמע"ה לעשות אונים לתורה (יבמות כ"א א') וגזר על שניות לעריות. וכמו"כ תקן עירובין ונט"י (עירובין כ"א ב'), לחזק מדרגתן העליונה של ישראל. ונראה, שזהו ענין שני הכרובים עצי שמן שהוסיף בדביר, מלבד הכרובים של הכפורת, לרמוז על תקנות וסייגים דרבנן שנוספו על הכרובים הדבוקים בארון, וגם הם סוככים בכנפיהם על הארון, ודו"ק.

אמנם בענין קירוב האומות שגה שלמה המע"ה. כי עדיין לא היתה השעה כשרה לכך. ורק לע"ל יתקיימו יעודי הנביאים ונלוו גוים רבים אל ה' וגו' (זכריה כ' ט"ז). והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך וגו' (ישעיה ס' ג') והלכו גוים רבים ואמר

מִיָּהוּ קשה, דהתינח להמפרשים שהמקראות כתובים כסדרן. אבל הרי רש"י (לא י"ח) עה"פ ויתן אל משה וגו' כתב ח"ל, אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה ע"ש, א"כ הרי אזלו כל דברינו.

וְנִרְאָה דלק"מ, דהנה לכאורה יש לתמוה לשם מה באה כל הצואה המפורטת על בנין המשכן והלא לא היה המשכן מיועד אלא לזמן היותם במדבר ואף הזמן הזה עצמו אמור היה להיות קצר ביותר אלולא חטא המרגלים ולמה כל הטרחת הזה. איברא שאמר רז"ל (סוכה מ"ה ב') עה"פ (שמות כ"ו ט"ו) ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים שמא תאמר אבד סברם ובטל סיכוין ת"ל עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים". אבל הא גופא קשיא לשם מה הם עומדים לעולמי עולמים והלא אין להם שמוש כלל משנבנה משכן שילה (עיין זבחים ק"ב ב'). ומה שמפליא יותר הוא שלעומת זה בית הבחירה שעמד ת"י שנה אם כי כתוב בו (דהיי"א כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ופירשו רז"ל (זבחים ס"ב א' וברש"י שם) שכל מקומות הקדושות ומדותיהן נכתבו לדוד. ובילקוט דה"י (רמז תתפ"א) מגלת ביהמ"ק מסרה הקב"ה בעמידה הה"ד ואתה פה עמוד עמדי. משה מסרה ליהושע בעמידה וכו' עמד דוד ומסרה לשלמה בנו בעמידה וכו' ע"ש. אבל מ"מ במקרא לא מפורש כלל פרטי צואה זו. ולמה כן. וכבר תמה בכל זה בס' העקדה.

אֲבָן בספר יחזקאל (מ) באה נבואה מפורטת ביותר על בנין העתיד וצורתו. דבר זה מורה באצבע כי שני הבתים הראשון והשני לא היו במדרגה חשובה ורק הבית השלישי לע"ל הוא יהיה במדרגה העליונה.

ובריחיו ועמודיו ואדניו.

הענין, כי משה דוד שניהם עשו הכנה ולא זכו להשלים. כי יהושע הוא שהכניס את ישראל לא"י, ושלמה הוא שבה את ביהמ"ק, וע"ז אמרו, דלא תימא שזה גנות להם ח"ו. אלא אדרבה זה היה למעלתם, וכידוע מדברי רז"ל, שאילו משה היה מכניס לא"י לא היו גולין הימנה, ואילו דוד היה בונה הבית לא היה חרב לעולם. תדע, שהרי מה שהספיקו לעשות, לא שלטו בהם השונאים וק"ל.

ואילו כאן משמע, דכבר קדם ענין השבת למע"ב, והקב"ה כביכול נזהר במלאכתו שלא ליכנס לתחום יום השבת ולחללו, אתמהה.

אֲבָן, לפי המבואר, באמת נקבעו מראש שבעת ימי בראשית דבר יום ביומו. ויום השבת נקבע כיום בריאת המנוחה ודו"ק'.

וְז"ל רבינו בחיי בפרשת תשא עה"פ ביני ובין בני ישראל. לשון ^{לפי חזונו} ביני ובין בני ישראל מורה על דבר נסתר הנמסר בצינעא. וירמז על הענין הנסתר שיש במצות השבת. כי המלך שהוא מצוה אל בנו או לעבדו הנאמן תזכור הדברים אשר ביני וביןך. הנה הם נסתרים, אינם נאמרים אלא מפה אל פה ולא נתנו להכתב. ומזה דרשו רז"ל במסכת יום טוב, אמר רשב"י כל המצות שנתן הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא. חוץ מן השבת שנתן להם בצינעא. שנאמר ביני ובין בני ישראל וכו'. ובפרשת ויקהל כתב רבינו בחיי וז"ל, וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתך. לא מצינו שהזהיר משה על השבת בכאן כמו שנצטוה בפרשה של מעלה וכו', על כן נראה לי, שנרמז לנו בכאן, שאין לגלות ענינים נסתרים בהמון. ולכן הזכיר למעלה וכו'. וענינים נסתרים אלה הנכללין במצות שבת, נצטוה משה מפי הקב"ה לגלותם ליחידי ישראל. ולכן הזכיר שם דבר אל בני ישראל. שיחידע להם ענין השבת בנגלה ובנסתר. אבל כאן משה ידבר בהמון לכל עדת בני ישראל האנשים והנשים, ועל כן לא הזכיר מרמזי השבת העליונה ומן הנסתר שבה דבר. ולא רצה לדבר להם כי אם בפשט המצוה, בנגלה שבה בלבד וכו' עכ"ל. ולמש"נ אין צורך לדחוק הזה. אלא, כאן קודם חטא העגל, וכאן לאחר חטא העגל.

ז. ועל כרחק צריך לומר כן, דאל"כ תיקשי מה פירוש וישבות ביום השביעי וגו', והלא הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מע"ב. וא"ת שהפירוש הוא שביום שבת לא חידש בריאה חדשה, א"כ הרי גם לאחר מכן כך, ובמה נתייחד יום השבת, אע"כ כמש"כ שביום השבת ברא את השכיתה והמנוחה ודו"ק. ה. בפ"ק דסוטה (ט' א') משה ודוד לא שלטו שונאיהם במעשיהם. דוד, דכתיב (איכה ב') טבעו בארץ שעריה. משה, דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנו אהל מועד, קרשיו קרסיו

כשמסר הדברים לישראל לא גילה להם את הבחינה הפנימית והאיל וע"י חטא העגל נתברר שאינם ראויים עדיין לגילוי הסוד. ולכן הקדים להם פרשת השבת בצורתה החיצונית גרידא שבוה יש משום אזהרה שלא יטעו ויפלו במחשבות שאינן רצויות וכנ"ל ואף ענין המשכן גילה להם רק מבחינתו החיצונית וכמשי"ת.

(ונמצא) לפ"ז, שבאמת בשניהם גם בשבת וגם במשכן יש ב' בחינות, פנימית וחיצונית, אלא ההבדל ביניהם הוא, שבמשכן בולטת וידועה יותר הבחינה של דביקות והורדת שפע ואורות עליונים. עד שהוצרך שלמה ע"ה לטרוח להסתיר הדברים ולאפוקי מהם ולהבליט בדבריו דוקא את הבחינה החיצונית. משא"כ בשבת הרי הענין איפכא, כי הבחינה החיצונית היא הגלויה ונראית לעין כל. ואילו הפנימית היא סוד ורזא דוד"ק"י).

והנה בנבואת יחזקאל שם (מ"א כ"ב) המזבח עץ שלש אמות גבה וארכו שנים אמות וגו' וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. ובפשוטו קאי על המזבח הפנימי, וכן פירש שם בביאור הגר"א. וצ"ב מה ראה לקרותו שלחן"י, ועוד למה הראהו אותו יותר משאר כלי ההיכל, ועל כרחק צ"ל שיש חידוש במזבח הפנימי שלעתיד, מה שלא היה במזבח הפנימי שבמשכן ושני המקדשים. והיינו, דהא דאמר רב בזבחים (נ"ט א') מזבח

אבל מדברי רש"י לא משמע כן, אלא דבמשכן שניתנה להן חכמה יתירה, שפיר היה נחשב דרך טויה, ונראה, דס"ל לרש"י דאל"פ דבמשכן באמת היתה הטויה שלא כדרך טויה וכלאחר יד, שהרי כל ענין מלאכת מחשבת בשבת יליפין ממשכן, א"כ פשיטא דמלאכת המשכן היתה צריכה להיות מלאכת מחשבת. ובאמת נראה, דהיינו טעמא שעשו כן לטוות מעל גבי העזים, דאיתא בגמ' (מגילה י"ד ז') איתתא בהדי שותא פילכא ופירש רש"י, עם שהאשה מדברת היא טווה. וא"כ אם היו הנשים טוות כדרך, ה"ל מתעסק ולא היתה מלאכת מחשבת. לפיכך הוצרכה הטויה לעשותה באופן מיוחד המצריך כונת הלב וק"ל.

יג. ובדרך רמז י"ל כי שלחן ר"ת שחלת לבונה חלבנה נטף. וכמדומה שכבר כ"כ הגר"א. והנה עה"פ בשירת הים זה אלי ואנוהו איתא, זה אלי ר"ת, זה השלחן אשר לפני ה'. ויפורש בהקדם קושית המפרשים (רש"י במלכים ואה"ת בפרשת תרומה ועוד) למה עשה שלמה מזבח הזהב וגנו של משה והלא שניהם היו שווים במדותיהם (ועמש"כ בזה הגר"ז ז"ל בפרשת תצוה). ונראה, שהרי ז' מיני זהב הם (וימא מ"ד ב') ועשוהו שלמה מזהב חשוב יותר, משום זה אלי ואנוהו. ואם כנים אנו בזה, הרי שפיר מרמזו מזבח הזהב בהאי קרא וק"ל.

והמשכן נועד להיות סימן והכשר אל"ה, וכבר עמדו על זה הספרים'.

וז"ל הגר"א בשה"ש (סוף פ"א) תועלת האשה לשני דברים. א' לאישות וב' לראות ולצפות הליכות ביתה הדברים ההכרחיים לבית. לכן אמר רבי יוסי אני לא קראתי לאשתי אשתי שהוא לשון מגונה המורה על האישות אלא בית המורה על השני שהיא עקרת הבית. וזהו ההבדל עצמו שבין המשכן לביהמ"ק. שבביהמ"ק היה בערך המפרנסת את ביתה ולא היה גלוי הדביקות משא"כ במשכן היה גלוי הדביקות. ולכן נקראו בתי מקדשות כמו בית כנ"ל וכו'. וכן כתיב (הושע ב' י"ט) ולא תקראי לי עוד בעלי לשון בעה"ב, אלא לשון אישי שיהיה אישות גלוי לכל כאשר יהיו דבקים בו בהקב"ה כמ"ש (שה"ש ח' א') אמצאך בחורן אשקך גם לא יבחו לי מרוב הדביקות עכ"ל.

והנה ודאי ענין המשכן הוא כנ"ל וכמו שכתב גם הגר"א. אבל חטא העגל גרם שיהא נרמז במשכן גם המדרגה השפלה יותר וכפי שהיה במקדש ראשון ושני. וכמשי"ת". ולכן נשתנה סדר הפרשיות שבציווי הקב"ה למשה על מלאכת המשכן באו הדברים כפי הראוי במצב של התיקון השלם ולכן הקדים הקב"ה הציווי על השבת ופירש בה את ה"רזא דשבתא" וכמש"נ לעיל מדברי רבינו בחיי אבל משה

ט. שמן המשחה כולו קיים לע"ל (הוריות י"א ב') לומר, שכל הכהונה והמלכות והמשכן שהיו להם לישראל כלא חשיכי ולע"ל יתחיל הכל מחדש. וכדרך שאמרו גבי תורה (קה"ר פ"א) תורה שלמד אדם בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח. י. (ויובן בזה מה שהמשכן וכן הבית השלישי חנוכם בחדש ניסן ואילו ביהמ"ק נתחנך בחדש תשרי. והוא ע"פ המבואר אצלנו בכמה דוכתי דניסן הבחינה העליונה של ישראל. ותשרי הבחינה של בחיר העמים. ויובן בזה גם מה שאמר שלמה בתפלתו (מ"א ח' מ"א) וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא וגו' ובא והתפלל אל הבית הזה אתה תשמע וגו'). יא. בתהלים (פ') יושב הכרובים הופיעה, לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך. כי שלשה שבטים אלו חנו במדבר ימה לצד קה"ק שהיה במערב המשכן. והוא כמש"נ כי הארת המשכן נשאר לדורות.

יב. אגב, בגמ' שבת (ע"ד ב') הטוה צמר שעל גבי בהמה בשבת וכו' אין דרך טויה בכך. ולא, והתניא וכו' טוו בעזים (טוו את העזים, בגופן של עזים משמע, רש"י). אלא חכמה יתירה שאני (אבל להדיט אין דרכו בכך, והוא כלאחר יד רש"י). ובתורה חכמה יתירה שאני, והעושים אותם בטלה דעתם אצל כל אדם, כדאמרין בהמצניע גבי אנשי הצל עכ"ל.

ולכאורה דברינו תמוהים, שהזכרנו פרשת אלישע והלא שם מחזירים ד' כלים, ואילו כאן החזירו רק שלשה. והיכן המטה? אבל באמת לק"מ, דכשם שהארון דמות כסא הוא גם דמות מטה. והדבר מפורש במקרא (מ"ב י"א ב') ותקח יהושבע וגו' את יואש וגו' אותו ואת מגיקתו בחדר המטות. ופירש"י בעליית בית קדש הקדשים וכו' וקורא אותה חדר המטות על שם "בין שדי ילין". והיינו, כי ב' בחינות הן בהשראת השכינה על הכרובים, בחינה אחת כמלך יושב על כסא וע"ז נאמר תמיד במקרא יושב הכרובים. ובחינה עליונה ונשגבה יותר שהארון בחינת מטה וכמ"ש בין שדי ילין.

והנה במאמר "ד' בגדי כהן גדול" הבאנו דברי האר"י ל שקטרת היא מגן מפני החיצונים שעוצרת המגפה ולכן יש בה י"א סממנים כנגד י"א ספירות שבקליפה המרומזים ב"א ארורים שבתורה ומשום כך צריך לומר פרשת הקטרת בחלק הראשון של התפלה שהוא כנגד העולם החיצון מדר' העולמות דהיינו עולם העשיה שהוא סמוך לעולם הקליפות. מעתה הר"י יש לתמוה טובא מה טעם מקום מזבח הקטרת הוא בהיכל והיה ראוי להיות מקומו בעזרה מחוץ למזבח החיצון. ולא עוד אלא שקשה גם על דברינו לעיל שמזבח הקטרת הוא מחוץ למערכת של רהיטיו האישיים כביכול של הקב"ה שהם הארון והמנורה והשלחן ועד שם עדין שייך שם קדש הקדשים משא"כ המזבח אינו שייך למערכת זו. וקשה טובא הלא המזבח אינו משוך לגמרי לצד מזרח מחוץ למנורה ולשלחן אלא מקצתו עומד ביניהם ודק מקצתו משוך כלפי חוץ קימעא כדמפורש להדיא בגמ' (יומא ל"ג ב') וברמב"ם (פ"ג מהל' ביהמ"ד הי"ז).

אך הענין הוא כי שני ענינים הם בקטרת ושתי בחינות. הבחינה השפלה היא מש"כ לעיל בשם האר"י

שנעקר מקטירין קטרת במקומו". וכתב בלקוטי הלכות שהוא דין מיוחד בקטרת (וע"ש בתוד"ה עד ובחזו"א זבחים סי' י"ז סק"ב דפליג'). וכתבו המפרשים דמשום כך נקרא מזבח אע"פ שאין מקטירין עליו אימורי זבח, הואיל ועיקרו נועד להזאות דם חטאות הפנימיות ואילו להקטרת קטרת אינו מעכב". הנה דין זה ישתנה לע"ל והיה המזבח מעכב בהקטרת קטרת ותהא מעלתו כמעלת השלחן.

ויתבאר הדבר בהקדם דברי האבן עזרא פרשת תרומה (כ"ה כ"א) ח"ל יש לתמוה למה לא הזכיר מזבח הקטרת, והתשובה בדרך משל כי הכבוד לא ימוש. על כן הארון דמות כסא. והנה מנורה ושלחן ערוך. על כן לא הזכיר מזבח הקטרת וכו' עכ"ל. וכונתו בזה לרמז למה שנאמר גבי אלישע (מ"ב ד' י') "נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה". והיינו, כי ד' כלים אלו הינם רהיטיו האישיים של האדם במעונו (וסימנך משכ"ן) — מטה שלחן כסא נר. והנה המשכן הוא כביכול מעונו הפרטי של הקב"ה ולכן יש שם הארון שהוא במקום כסא, ומנורה ושלחן. משא"כ מזבח הקטרת אינו שייך למערכת זו, ולכן, להדגיש הקשר בין הכלים האלה, הרחיקה התורה ענין הציווי על המזבח וכתבתו במקום אחר ודו"ק.

ועיין בחידושי רבינו חיים הלוי הל' עבודת ידו"פ ח"ל ונראה דדעת הרמב"ם, דהיכל גופיה דינו חלוק, והזאות שעל הפרוכת וכו' דינן כפנים וכו' והזאות המזבח עצמו דינן כחוץ עכ"ל. ובגלגולות החזו"א תמה, היאך אפשר לומר חידוש כזה בלי מקור. אך הנה מצאנו מקור לזה בדברי הא"ע, דחלק ההיכל שבו עומדים המנורה והשלחן שייך לקה"ק, כי ג' כלים הללו הארון והמנורה והשלחן מערכת אחת היא. (ועמש"כ עוד בזה במאמר "המח והלב").

(שםעות ט"ז א') כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן וקשה הין של שמן המשחה במה נתקדש, ועכ"ל דגוה"כ היתה שיתקדש השמן בפה (שכבר נתבאר בדברינו שם דבחינת גרידא בלא קידוש קודם לו לא סגי וגם נתבאר שם דק בחנוך שייך לומר קדושין ומתקדשין כאחד אבל לא בקידוש). ח"ש ויעש את שמן המשחה קדש בפה, ואוי במדידת הזמן וקידושו קדושת כלי בהין נתקדש ההין ע"י משיחה וחניוך כאחת ודו"ק. ומאי דכתיב ואת קטרת הסמים טהור פידושו, שקדשה בפה קדושת בדה"כ גרידא לע"ע להדגיש בחינת צורת הבית שבה. ועל רקע זה קידש הקטרת אח"כ קדושת קרבן ודו"ק.

יד. ורמז לדבר ועשית מזבח מקטר קטורת ר"ת מקום. טז. בבית ישי סי' קכ"ג נתבאר דב' בחינות הן בקטרת, חדא, כחלק מצורת הבית כמ"ש בעהתו"ס בר"פ תרומה שהקטרת צורך בגין היא, שכן דרך מלכים שמבשמין להם הבית קודם שיכנסו לתוכו. ועוד יש בקטרת בחינת קרבן ועבודה ע"ש. ונראה דמזבח שנעקר דמקטירין קטרת במקומו, יש בהקטרה זו רק דין צורת הבית שבקטרת, ושפיר כתבנו כאן שהמזבח אינו מרהיטי הבית ודו"ק.

והנה בפ' ויקהל (ל"ז כ"ט) ויעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת הסמים טהור. ותמה החזקוני מאי שייאטיה דמקרא זה כאן באמצע ענין עשיית כלי המשכן, ונראה, דהנה קיי"ל

בתוכם וכו'. ע"ש באורך. ולמש"נ אין מזה ראייה כלל. כי בודאי כל שלא בא ציור מפורש מהקב"ה לבטל את הציור הקודם על מעשה המשכן, הציור במקומו עומד וחייבין לקיימו. ואם לא יזכו שהמשכן יהא במדרגתו העליונה (בבחינת אישות) עכ"פ יהיה במדרגה השפלה (בחינת בית).

ואכן משה ביקש רחמים שיהיה במדרגה העליונה. ובפרשת פקודי (ל"ט מ"ג) כתיב וירא משה את כל המלאכה וגו' ויברך אותם משה. ופירש רש"י, אמר להם, יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והי נועם ה' אלהינו עלינו וגו'. היינו, שביקש רחמים שתהא השראת השכינה במשכן בשלמות הראויה.

והנה רש"י מסיק שם, והוא אחד מי"א מזמורים שבתפילה למשה. וכ"כ רש"י בתהלים שם. ומשמע, שכל המזמור תפלה למשה אמר אז משה באותו מעמד, עד שסיים בפסוק יהי נועם ה' אלהינו עלינו. (משא"כ שאר המזמורים יתכן שאמרם בזמנים אחרים. תדע, שהרי מזמור לכו נרננה וגו' ארבעים שנה אקוט בדור וגו' אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחת. על כרחך נאמר אחר חטא המרגלים). ולכאורה אינו מובן כלל, מה ענין מזמור זה לאומרו בגמר מלאכת המשכן.

אכן לפמש"נ דמרע"ה ביקש אז רחמים שהקב"ה ימחול להם על חטא העגל לגמרי, וישכין שכינתו במשכן בשלמות, א"ש היטב. שכל המזמור הוא דברי התנצלות ובקשת חנינה. כמבואר ברש"י שם עה"פ מי יודע עוז אפך, בימים מועטים כאלה מי יקנה לו לב לדעת את עוז אפך ליראה אותך, ואתה, כיראתך עברתך וכו'. עברתך קשה ונפרע מן החוטאים. למנות ימינו כן הודע, כאשר בתחלה הודע בעולם את מנין ימינו ארוכים. וכיון שנאריך ימים נוכל לקנות לב, ונביא בתוכם לבב חכמה עכ"ל. והוא כענין התנצלות אפרים שכתוב (ירמיה ל"א י"ח), שמוע שמעתי אפרים מתנודד, יסרתני ואוסר כעגל לא לומד. ופירש הביה"ל (בפרשת ושלח בה"ג) דהבהמה המלומדת כבר למשוך בקרן, כאשר תטה קצת מן הדרך ויכה אותה הבעלים, מבינה כונתו, ותבא אל הדרך. אבל הבהמה שאינה מלומדה עדיין וכו', תרוץ עוד יותר בעקמימות, יען כי אינה יודעת עוד וכו'. והוא שאמר, יסרתני ואוסר כעגל לא לומד וכו' ע"ש (וכבר קדמו המלבי"ם). וה"נ התנצל

כמגן בפני החיצונים ומצד זה באמת היה ראוי להיות מקומה בחוץ ובאמת זה הוא הטעם לדינו של רב דאמר מזבח שנעקר מקטירין קטרת במקומו כי המזבח אינו חלק מן המערכת וכנ"ל. אבל יש בחינה עליונה יותר בקטרת והיא מתייחסת למדרגה שהארון הוא בבחינת מטה וכדכתיב (משלי ד' י"ז) נפתי משכבי מור אהלים וגו'. וכתיב (שה"ש ג' ד') מקוטרת מור ולבונה וגו' ושאר פסוקים. ובמדרש פרשת פקודי (נ"א ד') מלה"ד למלך שנטל אשה וכו' כעס עליה וכו' בא המלך אצלה ונתרצה לה ונכנס עמה לפלטין וכו' ולא היו שכנותיה מאמינות. אלא כיון שהיו מריחות ריח בשמים, באותה שעה ידעו שנתרצה לה המלך. ומצד בחינה זו הרי המזבח הפנימי ג"כ חלק מן המערכת הנ"ל, ולרמוז לבחינה זו היה מקצתו נתון בין השלחן והמנורה וכנ"ל. ולעתיד לבא שנאמר (זכריה י"ג ב') ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ואזי לא יהא ענין הקטרת אלא בבחינתו זו העליונה ויהפך המזבח להיות חלק מן המערכת. והוא שאומר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' שדינו כדן השלחן אשר לפני ה'. שכשם שמגישין כביכול לפניו לחם על השלחן כך יגישו לפניו תקרובת של בשמים על המזבח.

ובעומק יותר יבואר, עפמש"כ לעיל, כי זה השלחן אשר לפני ה' ר"ת זה אלי. וכתיב התם (שמות ט"ו ב') ואנוהו, ופירש רש"י ל' נוה. ובמס' שבת קל"ג פירש רש"י, אני והוא, אעשה עצמי כמותם, והוא שרמז זה השלחן שלחן ר"ת שחלת לבונה חלכנה נטף וכמש"נ לעיל, ודו"ק.

ב

והנה כבר כתבנו כי רש"י בפסוק ויתן אל משה ככלותו וגו' (שמות ל"א י"ח) כתב, אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קדם לציור מלאכת המשכן וכו'. ופירש הרא"ם ח"ל, שא"א לומר שציור השם למשה על מלאכת המשכן היה קודם מעשה העגל, וציור משה לישראל על המשכן היה אחר שנתרצה על מעשה העגל. שא"כ, איך ידע משה אם נתרצה הקב"ה לישראל על דבר המשכן, עד שצוה אותם על נדבת המשכן. שמא לא נתרצה רק על נתינת הלוחות לישראל וכו', לא יחויב מזה שישרה שכינתו בתוכם, כענין שצוהו תחלה ועשו לי מקדש ושכנתי

אוצר החכמה

כך משה בשם ישראל בפני הקב"ה וביקש חנינה. ואכן נענה שהשרה הקב"ה שכינו במשכן במדרגה העליונה. והנה במשך חכמה פרשת ויקהל כתב לחדש, דאלול חטא העגל היתה מלאכת המשכן דוחה את השבת, ולכן בפרשת תשא קדם הציווי על מלאכת המשכן לציווי על השבת. וע"ש שכתב, שאע"פ שרש"י בפרשת תשא יליף מאך את שבתותי תשמורו שאין מלאכת המשכן דוחה שבת. אין דרשא זו מוסכמת. שהרי בסוף יומא יליף מהך קרא דפקר"ג דוחה שבת עכ"ד. והיה לו לפרש, דבאמת אף רש"י מודה לזה דאלולא חטא העגל היתה מלאכת המשכן דוחה את השבת. אלא רש"י אזיל לטעמיה, דאף הציווי על המשכן שבפרשת תשא נאמר לאחר חטא העגל.

ובגוף הטעם למה אלולא חטא העגל היתה מלאכת המשכן דוחה את השבת נדחק שם המשך חכמה, אכן לפמש"נ בדברינו הטעם פשוט. דאז היה המשכן נבחן בבחינתו העליונה וק"ל.

ובאמור, רש"י לשיטתו שגם פרשת כי תשא נאמרה

אוצר החכמה

לאחר חטא העגל, כתב עה"פ אך את שבתותי תשמורו. אע"פ שתהיו רדופין במלאכת המשכן. כלומר, אעפ"כ עליכם לזכור כי מה' הכל, והוא המקדישכם. והוא מה שמסיים כי אני ה' (הוא) מקדישכם.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

ובפשוטו הדגישה תורה שאין מלאכת המשכן דוחה שבת מפני שעבודה דוחה שבת (ועמש"כ בסי' ר' בהערה שמשום שאין מנוחת שבת במקדש לכן במקדש הלילה הולך אחר היום עשה"ט).

וע"ן משך חכמה פרשת שלח בפרשת המקושש הרגיש שבמשנה תורה לא נזכר כלל מהשבת, רק בעשרת הדברות לבד, וע"ש שנדחק בטעמו. ונראה פשוט שזה שהתורה כופלת כאן ענין השבת הוא מפני שעבודה דוחה שבת, וכמש"נ דמה"ט נמי הודגש שמלאכת המשכן אין דוחה שבת. והנה בראש ס' דברים כתב הרמב"ן שבספר זה לא הזכיר דבר מהקרבנות (וע"ש הטעם). א"כ לא הוצרך הכותב לחזור ולהזהיר על השבת דו"ק.

סימן נ"ג

מאמר תורת ארץ ישראל

עון השמיטה תאבד הארץ מהם, מעתה הם שני טעמים ליציאת ישראל מארץ הקדושה. לזה אמר יען וביען, וחזר ופירש מה הן שתי הסיבות, ואמר, "במשפטי מאסו", הם השמיטות. "וחוקותי געלה נפשם", היא עסק התורה. כמו שאמר בתחילת הפרשה, "אם בחוקותי תלכו", ופירשה על עסק התורה. וממוצא דבר אתה יודע, כי צריכין שתי הסיבות. שאם היו עוסקין בתורה היו מתייסרין באופן אחר, ומתרצה הארץ בביטול השמיטה, לצד תועלת התורה הנשמעת בה. ואם היו מקיימין מצוות השמיטה, הגם שלא היו עוסקין בתורה, היה ה' מייסך באופן אחר ולא היו גולין. ובהצטרף שניהם יצא הדין להביא אותם בארץ אויביהם שאמר בתחילת העניין, עכ"ל.

והנה בגמ' שהזכיר האוה"ח (נדרים פ"א א') מסיק "על עזבם את תורת וגו' ולא הלכו בה", שלא ברכו בתורה תחילה. ורבו הפירושים בזה. ע"ש בר"ן

האוה"ח בפרשת בחוקותי, עה"פ "והארץ תיעזב מהם ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם והם ירצו את עוונם, יען וביען במשפטי מאסו ואת חוקותי גאלה נפשם", כתב ד"ל, אומרו יען וביען, על דרך אומרם (ירמיה ט') "על מה אבדה הארץ וגו'". וארז"ל, מאי דכתיב "מי האיש החכם ויבן את זאת", דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו. דכתיב, "ויאמר ה' על עזבם את תורת". פירוש, השאלה היא שאם ישראל חטאו, ארץ מה חטאה, שאבדה. שהיה לו לבעל הדין ליפרע מהם ולא תחרב הארץ. וחורבנה היא ביציאת בניה מתוכה ויבואו בה ערל וטמא שהוא אבדן הארץ. "ויאמר ה' על עזבם את תורת", הרי שיציאת ישראל מא"י היא לסיבת מניעת התורה. כי לצד שאין תורה, אין חשק לארץ בשיבתם בה. ומצאנו עוד שאמר הכותב למעלה מזה, "אז תרצה הארץ את שבתותיה וכו'". הרי כי לסיבת

(כ"ד פט"ז) "חבב הארץ ההיא טוב", אין תורה כתורת א"י ולא חכמה כחכמת א"י וכו' עכ"ל.

ונראה להעמיק הדברים.

הנה בגמ' יומא (ט' ב') איתא, שאמר לו ר"ל לרבב"ח, אלהא סנינא לכן (ופירש"י, לכל בני בבל. שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלשוב לשרות בבית שני). דכתיב "אם חומה היא וגו'", אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא, נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו וכו'. ותמוה באמת למה לא עלו. אמנם במדרש שהש"ר (ה' א') יש תשובה על כך. שאמרה כנס"י, "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה. רחצתי את רגלי" – מטינוף של ע"ז, "איככה אטנפם". יודעת הייתי שאבק של אותו מקום משיאני לע"ז. והדברים מבהילים, היאך אפשר לדבר כ"כ בגנותה של א"י, שאבקה משיא לע"ז. ובחולין (י"ג ב'), גויים שבחור"ל לאו עובדי ע"ז הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן. ואע"פ שהכונה היא לאפוקי ז' עממין כמ"ש רש"י בקידושין ס"ח ב', שמעינן מיהא דעיקר ושורש ע"ז היה בא"י. ולכאורה שוב יש כאן גנאי לא"י, שרק גויים שבא"י נחשבים אדוקים בע"ז. אבל באמת לא גנותה של א"י הוא אלא שבחה. שהרי מצינו באמת גם איפכא, שאמרו חז"ל בסוף כתובות (ק"י ב') שבחה של א"י, שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחור"ל דומה כמי שאין לו אלוה. אבל באמת הכל עניין אחד הוא. שארץ ישראל לא ייתכן בה מידת "מלומדה".¹ הלכן

ומהרש"א ובב"ח אור"ח סי' מ"ז.² והנה ז"ל הט"ז שם, שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפילפול ומו"מ של תורה וכו'. וזהו שלא ברכו בתורה תחילה. כי הברכה היא לעסוק בד"ת, דרך טורח דווקא וכו', שלא עסקו בה דרך מו"מ וכו', שעיקר מעלת עוסקים בתורה דווקא דרך טורח ויגיעה, ואל זה כוונתו בברכה לעסוק בדברי תורה, עכ"ל.³ והנה פירושו ייתכן רק לפי הגירסא בברה"ת לעסוק בד"ת. משא"כ לנוסח אקב"י על דברי תורה, לכאורה אין מקום לדבריו. ונראה לקיים דברי הט"ז גם לפי נוסח זה. ונקדים דברי המדרש רבה פרשת מסעי (כ"ג י') "כי אתם באים אל ארץ כנען". מהו כנען. ארץ של פרקמטיא, שבה סחורה, כשם שאתה אומר (ישעיה כ"ג) "אשר סחוריה שרים, כנעניה נכבדי ארץ". וכתב ע"ז בספר פרי צדיק שם, יפלא שזה יהיה שבח א"י שהיא ארץ מסחר. ובפרט שידוע שבא"י בהיות ישראל על מכתם, היה עיקר העסק "איש תחת גפנו וגו'". ולא עסקו במסחר. וע"ש שמסיק, דהכוונה ארץ של פרקמטיא ששם יכול לסחור דברי תורה. והעיקר הוא תושבע"פ, וכמו שנאמר "כי טוב סחרה מסחר כסף". ובמדרש תנחומא (תרומה ב') "כי לקח טוב וגו'" שני פרקמטוטין וכו', אבל התורה אינה כן. זה שונה זרעים זה מועד. השנו זה לזה, ביד כל אחד שנים. יש פרקמטיא טובה מזו? ועל שם זה נקראת ארץ כנען, ארץ של פרקמטיא, שיכולים לסחור סחר תורה הטוב מסחר כסף וכו'.⁴ ותושבע"פ שעיקרה בא"י כמ"ש

א. פירוש הר"ן והב"ח נסתרין לכאורה מדברי המדרש רש"י איכ"ר הלאי אותי עזבו ותורתי שמרו. מתוך שהיו מתעסקין בה, המאור שבה היה מחזירן למוטב.

ב. הנה לפ"מ שביארנו עתה דברי האוה"ח עפ"ד הט"ז, נמצא שמתחלק הדבר. כי עונש הארץ להיות שוממה הוא בעון ביטול מצוות התלויות בארץ. ואילו עונש העם בגלות מן הארץ הוא בעון ביטול העסק בתורה בדרך טורח ויגיעה. ויבאר זה גימטריא יפה שאמר הגר"ח זוננפלד ז"ל: "ציון במשפט תפדה" בגימטריא "תלמוד ירושלמי". "ושביה בצדקה" בגימטריא "תלמוד בבלי". והיינו כי תלמוד ירושלמי מצטיין בעיסוקו במצוות התלויות בארץ. משא"כ תלמוד בבלי אין בו גמרא בסדר זרעים. ומאידך גיסא, תלמוד בבלי מצטיין בעסק התורה בדרך טורח ויגיעה, כמש"ל בכמה דוכתי. וזהו שאמר ציון במשפט תפדה, כנגד גלות הארץ, ושביה _ כנגד גלות העם. אולם בדרשה לשבת נחמו פירשנו דברי האוה"ח בע"א, ע"ש.

ג. בספר חסידים (הובא בקיצור ש"ע ס"ו), על דבר זה חרה אף ה', ושלח לנו ביד ישעיהו ואמר (ישעיה כ"ט י"ג) "יען כי

נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדתי ולבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה". אמר הקב"ה לישעיהו, ראה מעשי בני, כי אינו אלא לפנים. ומחזיקים בה כאדם שמחזיק ונהג מנהג אבותיו בידו וכו'. לכן ע"כ חרה אפו ותשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו וכו', עכ"ל. וטעם העונש הזה פשוט, כי אם נהגים ועושים הכל ע"פ חכמה וקוקים לחכמת חכמים. אבל אם כל ההנהגה היא מצד מעשה אבותיהם בידיהם ומלומדה, א"כ חכמת החכמים מיותרת ואינה נחוצה. משום כך "ואבדה חכמת חכמיו".

ובגמ' עירובין (ס"ה א') כל המפיק מגן (המעביר תפילת מגן אברהם, שאינו אומרה. רש"י) בשעת גאוה (בשעת שכרות אינו מתפלל. רש"י) סוגרין וחותרמין צרות בעדו (שלא יבוא עליו. רש"י). פירוש, כי הנה מה הסיבה המביאה את האדם לנהוג נגד הדין ולהתפלל בשעת שכרות? הוה אומר, מפני שכל התנהגותו של זה היא מצוות אנשים מלומדה. וכשמגיעה שעת תפילה מתעורר בו באופן רפלקסיבי צורך להתפלל. והרי זה כשאר הצרכים הגופניים שאינו יכול להתאפק מהם

בזה הסתירה, שכאן אמרו שא"י מושכת לע"ז, ובגמ' (ערכך ל"ב ב') אמרין דזכותא לבטל יצרא דע"ז. ולמש"נ א"ש ודו"ק.

וכמו שהענין בעבודת ה', כך הוא גם בלימוד התורה וכמשי"ת.

דחנה בפ"ק דתענית (ד' א'), כל ת"ח שאינו קשה כבדל אינו ת"ח וכו', דכתיב "ארץ אשר אביה ברזל", אל תיקרי אביה אלא בתיה. ולכאורה תמוה, הלא בגמ' סנהדרין (כ"ד א') אמרין, מאי דכתיב "ראקח לי את שני מקלות, לאחד קראתי נועם, ולשני קראתי חובלים". נועם, אלו ת"ח שבא"י, שמנעימים זל"ז בהלכה. חובלים, אלו ת"ח שבבבל, שמחבלים זל"ז בהלכה. ולכאורה ת"ח כזה שהוא קשה כבדל אינו

דנורא מבית קדש הקדשים, אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז. בהדי דקתפסי לה וכו'. ויבואר עפ"ש במאמר עשר קדושות ובדרשה לשב"ג (א), כי שתי בחינות הן בא"י. חדא דין נחלה, והשני דין מקדש. והיינו דהשראת שכנתו ית' היא בקה"ק. אבל יש למען זה מגרשים ופרוזדורים הרבה עד שכל א"י כולה היא הפרוזדור החיצוני ביותר לביהמ"ק. והנה כשחטאו ישראל בע"ז בא"י, שכאמור העבודה שם היא פנימית, חדרה הע"ז לפני ולפנים. והוצרכו לשרש אחריה מעיקר שרשה).

ועיין בעיני יעקב על הע"י (כתובת ק"י), הביא בשם ס' טוב הארץ, דמאי דכתיב "פוקד עון אבות על בנים" אינו נוהג בא"י אלא בחו"ל. ופירשו בזה המפרשים, מאי דכתיב בפרשת התוכחה (ויקרא כ"ז ל"ט) "והנשאים בכם ימקו בעתם בארצות ארביכם ואף בעתות אבותם אתם ימקו". (וביחזקאל י"ח ב, "מה לכם אתם מושלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמר, אבות יאכלו בוסר ושני הבנים תקהינה וגו'. הנפש החוטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב וגו'". ותמוה, דהא כתיב "פוקד עון אבות על בנים", אך לפ"ד העיקר יעקב א"ש, דבא"י אין נוהגת מדה זו. וזהו שאמר, מה לכם אתם מושלים את המשל הזה על אדמת ישראל, ודו"ק).

והנה בגמ' ברכות (ד' א') מוקמינן קרא דפוקד עון אבות על בנים כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם. והנה מדה זו של אחיזת מעשה אבותיהם בידיהם שייכת רק בחו"ל. משא"כ בא"י אדעתא דנפשיה קעביד, ולא שייך לומר עליו שאוחז מעשה אבותיו בידו, וכמש"נ לעיל. ונתגלה טעמו של העיין יעקב, וק"ל.

מיהו בהקדמה לשד"ח ח"ז הביא איפכא, דפוקד עון אבות על בנים אינו נוהג בחו"ל, אלא בא"י. ונראה, דיבואר ג"כ ע"פ דברינן. דבחו"ל שטבעה להיות מנהג אבותיהם בידיהם, א"כ אין עליהם טענה על שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם. משא"כ בא"י שטבעה אינו סובל מלומדה, א"כ אם אחוזין מעשה אבותיהם בידיהם שפיר יש עליהם טענה, ודו"ק.

אם זכה האדם לעבודת השם בא"י, הרי זו עבודה אמיתית, עבודה שבלב. משא"כ בחו"ל, אי"ז אלא מצוות אנשים מלומדה וחיצונית בעלמא. ומאותו טעם עצמו אם ח"ז נפל האדם בכשלונו של ע"ז, אזי בא"י הרי זו עבודה ממש, וחשיב אדוק בע"ז. משא"כ בחו"ל, אין זה אלא מנהג אבותיהם בידיהם, וחיצונית בעלמא. (והנה לשון הגמ' הוא, כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה. שנאמר (ויקרא כ"ה) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, וכי כל שאינו דר בארץ אין לו אלוה, אלא לומר לך, כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז. ותמוה, א"כ למה אמר דומה כמי שאין לו אלוה, יאמר כאילו עו"ז (ועיין מהרש"א), אכן לפמש"נ דע"ז שבחו"ל לאו ע"ז היא אלא חיצונית בעלמא שפיר אמר דומה כמי שאין לו אלוה ודו"ק). וא"ש

כשמתעוררים לו. והרי על הנהגת מלומדה העונש הוא צרות גדולות, דכתיב, "לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא". ואמרו רז"ל, שפסוק זה קשה יותר מן הפסוק שבפרשת התוכחה, והפלא ה' את מכותך. אבל מי שמפיק מגן בשעת גאווה, שאינו מתפלל בשעה שההלכה אוסרת להתפלל, ש"מ שעבודת ה' שלו אינה מלומדה, והוא ניצול מן הצרות. וזהו שאמרו, סוגרין וחותרין צרות בעוד.

והנה הגו"ב בספרו אהבת ציון דקדק, למה כתוב ולבו ריחק ממני, ולא רחק בקמ"ץ. ונראה פשוט, דע"י שעושה כן, ע"ז מרחיק יותר ויותר את לבו.

ד. בגמ' מנחות (ק' א') שער של יוהכ"פ הבבליים אוכלים אותם כשהוא חי. אר"י לא בבליים הם אלא אלכסנדרים ומתוך ששונאים (חכמי א"י. רש"י) את הבבליים קורין אותם ע"ש הבבליים, ובתוס', ששונאין את הבבליים כדאשכחן בפ"ק דיומא סנינא לכו וכו' ומה שמזכירין אותם לגנאי על שאוכלין את השעירים חיים אע"ג דמצוה קעבדי שלא יבאו לידי נותר, לפי שהרגילו עצמם כמור"כ לאוכלם חיים אף בכל השנים עכ"ל. ופשוט שאין הכונה שהרגילו עצמם לאוכלו חי כדי שיוכלו לאכול כשחל יוהכ"פ בע"ש, דא"כ מה גנאי בדבר ואורכה שבח הוא להם. ועוד, מה להם להתרגל באכילת שעיר של יוהכ"פ דייקא. אלא הכונה היא, מתוך שכל מעשיהם היו בבחינת מלומדה, לא הבחינו, ומתוך שהורגלו לאכול חי כשחל יוהכ"פ בע"ש הורגלו לאכול חי אף בכל השנים. ומתוך שת"ח שבא"י שונאים את הבבליים על מדה זו של מלומדה, ייחסו גם מעשה זה לבבליים.

ה. בגמ' ע"ז מ"ה ב', העוקר ע"ז צריך לשרש אחריה. ועיין בט"ז ונקודה כ"ד י"ד ס"ס קמ"ו, שדך זה אינו אלא בא"י. והוא מבואר ע"פ דברינן, דרך בא"י יש לעבודה זרה שורש. משא"כ בחו"ל אין לה שורשים.

(ויובן בזה מה שאמרו שם בגמ' סנהדרין, נפק כגורא

שלושה לזימון? אמרין בגמ' שם (מ"ה ב') משום דאיכא דעות. פי', הואיל ושלשה נחשבין רבים לענין דעות, כדאשכחן בב"ד כי דיין זה דעתו כך וחבירו דעתו להיפך, ובא השלישי ומכריע ביניהם. וכדאשכחן נמי בדרשות, שני כתובים המכחישים זא"ז, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם. ומתוך כך כבר נקבע חשיבות למניין שלושה גם לדין זימון. והנה שני תלמידי חכמים המחודדין זא"ז בהלכה, שכל אחד מהם עמל ושואף להבין דעת חבירו, אטו שנים הם, והלא שלושה הם. שהם עצמן עושין מעשה השלישי המכריע, הלכך נחשבין כשלושה ומצטרפים לזימון).

זכינו לדין, שא"י אינה סובלת מלומדה בתורה. ותלמידי חכמים שבה צריכים להיות קשים כברזל, שפירשו ת"ח שיש בו דעת, שמה"ט גופא מסוגל הוא לשמוע גם דעות המתנגדות להרגלו וקבלתו. **ובישעיה** (נ"ד), "ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעות (מלשון עת. רש"י) את יעף דבר. יעיר בבקר בבקר יעיר לי אחז לשמוע כלמודים". כי הנה הרשב"ם ר"פ וישב, העיד בשם רש"י שאמר לו שיש בתורה פשטות המתחדשות בכל יום, ע"ש. ומשתבח איפוא הנביא, כי ה' חננו בדעת לחוש ולהרגיש את העתים שדברי תורה נעשו בהם עיפים ומעלים חלודה (ל' הספרי פ' האזינו). ולהיות לו אחז קשבת אל הפשטות המתחדשות בכל בוקר. (כי בוקר מלשון בין טוב לרע יבקר). והיינו מאי דאמרין (ילקוט בראשית ב'), וזהב הארץ ההיא טוב. מלמד שאין תורה כתורת א"י. כי זהב אינו מעלה חלודה.

והנה תוס' בברכות (י"א ב' ד"ה שכבר) דנו אימתי מברכין ברכות התורה, ומסקנתם לברך בכל בוקר. וע"ש במגיד תעלומה, שהטעם פשוט, מפני שבכל בוקר המוח צלול, ויש התחדשות והתחלה חדשה בלימוד'. והנה, כבר טען שם הר"ן בנדרים בשם רבינו יונה, דאם איתא "על עזבם את תורתך" כפשטא משמע, שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה. כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פירשוהו, והלא דבר גלוי היה וקל לפרש.

שמי נחמתי. יש מי שזעזעומו נסתלק ממנו אור זה לגמרי, והוא זקוק להלכשה מחדש. ועל זה קאי ברכת מלצ'ס ערומים, ויש מי שלצ'ס האורה עדיין קיים בו, אלא שנחלש ונרץ מחוק, ועל זה קאי ברכת הנותן ליעף כח. (ונראה רמז לדבר, כי "אור זרוע לנדיק" עולה בגימ' כמו "כל עת יהיו בגדיך לניס" וכמו"כ עולה בגימ' כמו "נותן ליעף כח").

מבחינת נועם אלא מבחינת חובלים. וביותר תמוה, דלקמן שם (תענית ד' א'), מאי דכתיב "ברזל בברזל יחד, ואיש יחד פני רעהו". לומר לך, מה ברזל זה אחד מחודד את חבירו, אף שני תלמידי חכמים מחודדין זה את זה בהלכה. הרי שתלמידי חכמים המכונים ברזל (קפדנים וקשים כברזל, רש"י), הם הם שמחודדין זה את זה בהלכה, אתמהה.

אך העניין הוא ע"פ מה דתניא באבות דר' נתן פ"מ. לענין התלמידים, דרש ר"ג הזקן ד' דברים. דג טמא דג טהור וכו'. דג טמא כיצד. זה בן עניים שלמד מקרא ומשנה הלכות ואגדות ואין בו דעה. דג טהור כיצד, זה בן עשירים שלמד מקרא ומשנה הלכות ואגדות ויש בו דעה. ופירשו בספרים עפ"ד הגמ' ע"ז ל"ט א', דג טמא כיוון דלית ליה חוט השדרה בדוכתא דרדיפי מיא לא מצי קאי. ובגמ' שבת (קמ"ה ב') קוליס האיספנין כיוון דלא שריר שדרה לא מצי סליק, ע"ש. וזהו שאמרו, דת"ח שיש בו דעת משול לדג שיש לו חוט השדרה ויכול לשחות נגד הזרם. משא"כ ת"ח שאין בו דעת משול לדג שאין לו חוט שדרה ואינו מסוגל לשחות נגד הזרם אלא נגרר ונסחב אחר הזרם. והנה דעת פירשו שיקול הדעת, ות"ח שיש בו דעת היינו שיש לו שיקול הדעת להתבונן ולהכריע בין הדעות השונות. משא"כ ת"ח שאין בו דעת נגרר אחר שמועתו וקבלתו, וממילא אינו פתוח לשמוע דעה אחרת. נמצא, דאדרבה, ת"ח שיש בו דעת ויש לו חוט שדרה וממילא הוא תקיף בדעתו ונראה קשה כברזל (וכמו שאמר הרבי מקוצק ז"ל, "אני בינה לי גבורה" — אם אני מבין אני תקיף). הוא דווקא מסוגל לשמוע דעת הזולת ולהיות מחודדין ומנעימין זל"ז בהלכה. משא"כ ת"ח שאין בו דעת, שכל תורתו בגדר מצוות אנשים מלומדה, אין לו אלא מה שהורגל בו, ואינו מסוגל לשמוע דעה מתנגדת ולשקול בעצמו הדברים.

(ועיין) בגמ' ברכות (מ"ז ב') שני ת"ח המחודדין זה את זה בהלכה מצטרפין (להיות שלושה. רש"י), ומה טעם בדבר. אלא העניין הוא כי מה היא מעלת

ו. במסורה בראשית עה"פ ויהיו שניהם ערומים איתא, חכימאי רפיין, וערטיילאי דגשין.

ז. ונקותן של דברים, הנה אחת נכונות על שמי הנכונות, מלצ'ס ערומים, והנותן ליעף כח, דמרוויחו שייך אהדדי, כי כלל נקר מתחדש לאור האור המקיף שהוא סוד "כחנות אור" ויש בה

כמותן מפני שנוחין ועלובין היו, ושונין דבריהם ודברי ב"ש וכו'. וזהו שדרשו רז"ל מפסוק זה: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך". כי אין בנין אם אין שלום בין העוסקים במלאכת הבנייה. וכמו שכתוב בדור הפלגה (בראשית י"א ו') "אשר לא ישמעו איש שפת רעהו וגו'" ויחדלו לבנות העיר". (וזשאה"כ (דברים י"ד א') "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו", ודרשו רז"ל (ספ"ק דיבמות) לא תעשו אגודות אגודות. פי', אל תקרי בנים אלא בונים. ולכן, לא תעשו אגודות אגודות, כי אז אי אפשר להיות בנים).

ועיין יבמות י"ד ב', אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה וכו' לא נמנעו וכו' לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו, וכתב מהרש"א שם ח"ל: לקיים מה שנאמר "האמת והשלום אהבו". הגם שאי אפשר שיהיו שתי הדעות אמת לאמתו. מ"מ מצד השלום והאהבה שיהיה ביניהם כולם אמת. כמ"ש בחגיגה כי כולם דברי אלהים חיים נתנו מרועה אחד, עכ"ל. והנה ידוע (חז"ג רמ"ה א), כי ב"ש מדה"ד וב"ה מדה"ר. ובאיוב (כ"ה ב') "המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו". ובילקוט שם, המשל זה מיכאל, ופחד זה גבריאל. עושה שלום במרומיו. ובגמ' יומא נ"ג ב', נותן שלום לימן ואח"כ

היתה מתנת א"י ספונה בעיניהם ומשום כך זלזלו במצות שמיטין ויובלות.

ט. ויהי כל הארץ שפה אחת. פירש"י לה"ק, ואח"כ כלל ה' שפת כל הארץ, ונשתכחה לה"ק מהם ונשארה אצל ישראל. (ורמז לדבר לא יבינו איש שפת רעהו ר"ת ישראל). ובירושלמי (פ"ק דמגילה ה"ט) ר"א ורד"ח, חד אמר שהיו מדברים בשבעים לשון. וחזרונא אמר שהיו מדברים בלשון יחידו של עולם בלה"ק. ח"ל החזקוני, אשר לא ישמעו וגו'. שכא"א ישכח כל הלשונות אלא אחד. ומה שידע זה לא ידע זה. אבל כולם ביחד ידעו שבעים לשון. ואין לפרש שבאותו הזמן נבראו שבעים לשונות הרי אין כל חדש עכ"ל. (ולא ראה שהיא מחלוקת אמוראים בירושלמי). ובאמת משמע כך בגמ' (סנהדרין ק"ט א') אמר רב אורי מגדל משכח. ופירש"י, שכן נגזר על אותו מקום שישכח, ולכן הם עצמם שכחו את לשונם עכ"ל. ואי כמ"ד שכולם היו מדברים בלה"ק, הרי מלבד שכחת לה"ק נתחדשו שם ע' לשון, ומה שיין לומר אורי מגדל משכח, ולכאורה מפורש כן גם בקרא, ללשונותם. אא"כ נאמר אין מוקדם ומאוחר בתורה. (ועיין ר"ן ריש נדרים כתב ח"ל, כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה עכ"ל. ותמיהו עליו שהרי בדור הפלגה נתחדשו הלשונות בידי שמים. ולמש"נ א"ש).

אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכים בתורה תחילה וכו'. ע"ש מה שפירש לפי דרכו. ולדרכינו, זה גופא היה החסרון. שהם היו מתמידים מאוד בלימוד התורה, אבל התמדה זו היתה מכוח ההתמדה (אינרציה), והיו חסרים את המעלה של "יעיר בבקר בבקר יעיר לי אחן לשמוע כלמודים". והואיל וברכת התורה זמנה בכל בוקר, והם — לא נזדמן להם בוקר, לפיכך לא ברכו ברכת התורה, ועל זה אבדה הארץ, כי א"י אינה סובלת מלומדה, וכמש"נ.

והנה במהרש"א שם, בתענית ד' א', על הדרשא ד"ארץ אשר אבניה ברזל", שדרשוהו על תלמידי חכמים שבא"י, כתב ח"ל: דרשו אבניה בונים, כדאמרין נמי אל תיקרי בניך אלא בוניך. ועל שם זה קראו לתלמידי חכמים בנאים במס' שבת (ק"ד א'), עכ"ל. ויובן עפמש"נ, דת"ח שבא"י מחזדין ומנעימין זה לזה בהלכה, וכדאמרין בחגיגה (ג' ב') עשה אונן כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי המטמאים ואת דברי המטהרים, את דברי האוסרין ואת דברי המתירין, את דברי הפוסלין ואת דברי המכשירין. ובעירובין (י"ג ב'), מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה

ח. והנה חודש אלול בא לתקן את הקלקולים שגרמו לימי האבלות, כמו שהארכנו בדרשה לחדש אלול. והנה תיקן הארז"ל לומר בחדש אלול מזמור "לדוד אורי". וכתוב שם, "אחת שאלתי וגו' לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו", וכתב רש"י ח"ל, ולבקר בהיכלו, ליראות שם בכל בקר ובקר. כך פירשו חנש. ומנחם חיברו עם "לא יבקר בין טוב לרע", אבל דונש פתר לשון בוקר, עכ"ל. ולפמש"נ הכל אחד. שבקשתו להיות מת"ח שבא"י שנקראים נעם (זהו שאמר לחזות בנעם ה'), ושיש להם בוקר בתלמודם, וממילא יש להם כח הבקורת בין טוב לרע, ודו"ק. ועמש"כ בדרשה לאלול לפרש בזה הרמז שכתבו על אלול, שהוא ר"ת "את לבבך ואת לבב זרעך". והוא גם הענין שמזל חודש אלול הוא בתולה. וכמ"ש בבני יששכר.

ובפרשת בא (י"ג י"א) "והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ותננה לך". ופירש"י בשם המכילתא, תהא בעיניך כאילו נתנה לך בו ביום, ואל תהי בעיניך כירדשת אבות. ובפרשת תבא (כ"ז כ"ז) "היום הזה ה' אלהיך מצוך וגו'". ופירש רש"י, בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאילו בו ביום נצטוו עליהם. ושם (כ"ז ט') "היום הזה נהיית לעם וגו'". ופירש"י בכל יום יהיה בעיניך כאילו היום באת עמו בברית. והן הן הדברים שעליהן היה גלות הארץ, שלא היה להם בוקר בתורה ושלא

לשמאל. ובמהרש"א שם, ימין מדה"ר ושמאל מדת הדין, ודו"ק.

(והנה קודם לזה כתיב, "ושמתי כדכד שמשותך וגו'", ואמרו ע"ז בגמ' (ב"ב ע"ה א') פליגי תרי מלאכי ברקיעא וכו' ואמרי לה תרי אמוראי במערבא וכו'. אמר להו קוב"ה ליהי כדן וכדן (והיינו כדכד. רשב"ם). ולדרכנו יש לפרש בדרך רמז, ושמתי כדכד כדן וכדן וגו' וכל בניך וגו' ורב שלום בניך, וק"ל).

והנה כתיב, (תהלים ל' ב') "ארוממך ה' כי דליתני". ופירש בס' בית אהרן, אני נותן לך ה' שבח והודאה על שעשית אותי דלת (עיין בכתבי הארז"ל שג"כ פירשו מלשון דלת, אבל באופן אחר). ונלאו כולם בהבנת דבריו. והעניין פשוט. כי הנה כתיב בשה"ש (ח' ט') "אם חומה היא וגו' ואם דלת היא". ופירש"י אם כנס"י תהיה כחומה שאו"ה לא יכנסו ולא תתפתח להם וכו'. אבל אם תהיה נפתחת להם כדלת וכו'. אכן, כל זה בין ישראל לעמים צריך להיות חומה מבדלת, וכמש"כ "ואבדיל אתכם מן העמים", אבל בין התלמידי חכמים אסור שתהיה חומה מבדלת ופירוד לבבות, ולהיות קטיגוריא שרייה ביניהם. אלא כל ת"ח צריך להיות כדלת שתהיה לו פתיחות לשמוע דעת הזולת, וכמש"נ.

וזהו פירוש מאמרם ז"ל, ארץ כנען ארץ של פרקמטיא וכנ"ל. וכמו שדרשו ג"כ על התורה "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" (כי מציון תצא תורה ס"ת אניה). ובמדרש תהלים עה"פ "צנה וסוחרה אמתו", שהקב"ה מבטיח שכר גדול למי שסוחר

י. ל' המדרש (שם ובמ"ר פ"ב ג'), אמר הקב"ה זיין אני עושה למי שהוא סוחר באמתה של תורה. פי', כי לא כל אדם יש בידו כלי זין להלחם מלחמתה של תורה ולחדש חידושים, אבל להיות סוחר גרידא ולא יוצר, כל אחד מסוגל. והקב"ה מבטיחו שעוד יזכה לכלי זיין להיות לוחם מלחמתה של תורה. (והנה כתיב (משלי י' ו') לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם וגו', תכין בקיץ לחמה, אגרה בקציר מאכלה. ולמה לא נקט דבורה. אלא הדבורה עושה מלאכת מחשבת. ויכול העצל לטעון שאינו מסוגל לזה, אבל הנמלה עושה אגירה בעלמא, ולזה כל אחד מסוגל).

יא. הנה תלמידי ר"ע מתו בין פסח לעצרת על שלא נהגו כבוד זה בזה. ובקה"ר איתא, שהיתה עינם צרה זל"ז בתלמודו. וחז"ל לומר שהיה זה מתוך קנאה וכיו"ב. אלא זה היה שמתוך צמצום הדעת לא היו מסוגלים לשמוע ולהבין דעת זולתו. ולכן נענשו בימים אלו דייקא. כי כידוע מ"ט ימי הספירה

באמיתה של תורה. ובגמ' (ר"ה ט' ב') "יובל היא" "וקראתם דרור". אין דרור אלא לשון חירות. כמד"ר כי דיירא ומוביל סחורה בכל מדינה. ופירש רש"י, כמד"ר כי דיירא, שהוא ברשותו לגור בכל מלון שירצה. ואילו על ומוביל סחורה וכו' לא פירש רש"י כלום. ואינו מובן כלל מה ענין הובלת סחורה אצל יובל. והנה מקור מאמר זה שבגמ' ר"ה, הוא בתו"כ פרשת בהר. וכתב שם בביאור הגר"א, ח"ל: פי' הא דנקט מסחר, שאינו ענין לכאן, היינו, משום דבמגילת אסתר כתיב ודר וסוחרת וכו' אמר ג"כ כאן כן, עכ"ל. והוסיף בזה תימה על תימה.

אך העניין הוא ע"פ הידוע, כי יובל מסטרא דבינה, שיש בה מ"ט פנים שבתורה, ועם השער הכולל הם חמישים שערי בינה. ובזהר מכונה ספירת הבינה עלמא דיובלא עלמא דחירו (ובס' שערי צדק למהר"י גיקאטיליא בינה נקראת סוחרת). כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק התורה. והיינו, שעוסק בה מתוך חירות, ועושה בה פרקמטיא וסחורה, לפלפל ולהבין כל הדעות והמ"ט פנים שבתורה, מבלי להיות משועבד לדעה מסוימת, וכמש"נ. (ומרומז הדבר בפסוק "וכל בניך למודי ה'", ר"ת יובל. ורב שלום בניך ודו"ק).

ועיין תוס' ב"ק (פ"ב ב' ד"ה ואינה) שכתבו, דירושלים נקראת רוכלת העמים. וכתב שם ע"ז הרש"ש, אמת דהוא לישנא דקרא ביחזקאל (כ"ו ב'), אבל שם נאמר על צור, עכ"ל. ולק"מ. שהרי קודם לזה (כ"ו ב') כתוב שם, "עין אשר אמרה צור על ירושלים האח, נשברה דלתות העמים, נסבה אליי, אמלאה החרבה"י.

כנגד מ"ט שנות היובל. וחג העצרת כנגד שנת היובל, עלמא דחירו, וכמש"נ, שלימוד התורה צ"ל בבחינה זו של עלמא דחירו.

יב. רש"י בפרשת תולדות עה"פ ולאום מלאום יאמן כתב, כשזה קם זה נפל. וכן הוא אומר אמלאה החרבה. לא נתמלאה צור אלא מתורבנה של ירושלים. משמע, דצור היה מלכות אדום, והנה בב"ר פרשת וישלח (ע"ה י"ב) כל אותן הדורות שנתן אבינו יעקב לעשו, עתידין אר"ה להחזיר למלך המשיח לע"ל. מ"ט מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו (תהלים ע"ב) וקשה דהאי קרא הרי נאמר על שלמה. ונראה כונתם ז"ל שכבר היה אתחלתא לדבר בימי שלמה. שחידם מלך צור ושאר מלכי אר"ה שלחו לו דורות הרבה כדמפורש בספר מלכים, וי"ל רמז לדבר, מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו ר"ת לשלמה.

ובתהלים (ס"ה ל') מהיכלך על ירושלם לך יובילו מלכים שי. גער חית קנה וגו' מתרפס ברצי כסף בור עמים קרבות

שבבבל (פסחים ק"ג ב'), עד שכל ת"ח בה יושב בד' מחמת פירוד הלכות דו"ק².

והנה באוה"ח שם עה"פ ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, כתב ח"ל, יתבאר על דרך מה שפירשתי במה שקדם, כי ה' נותן טעם להקפדת כל חכם לב, למה יגלה ישראל מארצו, ולא שם לו שם בארץ עצמה משפט על כי תט אשורם מני אורח, עוד הוסיף לומר אף גם טעם זה. והוא, באמצעות הבאתם בארץ אויביהם ותעוב הארץ מהם, לא מאסתים ולא געלתים לכלותם. וע"ש מש"כ בביאור הדבר.

ונראה לבארו עוד, עפ"ד השפ"א והגרש"ה, שאותה תועלת עצמה שהיתה מושגת ע"י שמירת שמיטין ויובלות, דהיינו, לידע שהארץ של הקב"ה (סנהדרין ל"ט א'), הושגה ע"י עתש הגלות ושממון הארץ, שנודע מזה כי לה' הארץ.

ונראה, דגם כלפי הענין השני שגרם גלות ושממון הארץ, דהיינו, מה שפגמו בתורת א"י, להיות רבתי בדעות השונות של מ"ט פנים שבתורה ולהיות עוסקים בפרקמטיא של תורה. הושגה ג"כ אותה תועלת עצמה ע"י הגלות והפיזור בין העמים. שכל ארץ נלמדת בה התורה באופן אחר, ועל כרחם צריכים תלמידי חכמים לעשות פרקמטיא בדברי תורה וק"ל.

ופירש"י והרד"ק, שצור אמרה, ירושלים שהיתה דלתות העמים שהיו נכנסים ויוצאים בה הסוחרים מכל העמים, מעתה נסובה הסחורה אלי, ואתמלא אני מחורבנה. א"כ הרי מפורש שירושלים היתה רוכלת העמים. (וכדרך שפירש רש"י בפסוק הסמוך "צור את אמרת אני כלילת יופי". עד עכשיו הכל אומרים על ירושלם כלילת יופי משוש כל הארץ. עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת היופי. וצור אמרה שהיא ירשה את ירושלים). ותימה על הרש"ש שתמה בזה. ובאמת הי"ל לרש"ש להקשות קושיא זו על המדרש פרשת מסעי שהבאנו לעיל, דדריש ארץ כנען ארץ של פרקמטיא. והביא הפסוק "כנעניה נכבדי ארץ". והאי קרא הרי כתיב בצור. (וי"ל שלא הביאו הפסוק אלא לגילוי מילתא בעלמא דכנען פירושו סוחר). ולמש"נ כאן א"ש גם זה. אכן לפי המבואר, יש להוסיף שנרמז כאן, כי ירושלים רוכלת העמים בפרקמטיא של תורה. וזהו שאמרו באיכה רבתי (א' ד') "העיר רבתי עם", רבתי בדעות. (ובזהוהר איתא, דהפסוק "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה", ר"ת איבה רעה. ולדרכנו יפורש, הנביא מקונן שירושלים שהיתה רבתי בדעות השונות של מ"ט פנים שבתורה, איך נהפכה להיות שורה שם איבה רעה, דהיינו שנאת חנם וקטיגורא בין התלמידי חכמים שבה כדרך ת"ח

סימן נ"ד

דרושים לפרשת נשא

א

לפני המקום ב"ה באהבה. וכמ"ש רש"י בשו"ש (ה) א' עה"פ "באתי לגני", בימי חנוכת הבית, ע"ש הקטורת שהקטירו קטורת יחיד הנשיאים על מזבח החיצון ונתקבלה וכו'. מרוב חיבה "אכלתי יערי עם דבשי", אכלתי הקנה עם הדבש, את שאינו ראוי עם

הנה יש להקשות קושיא גדולה דהנה נדב ואביהו נענשו קשות על שהקטירו קטורת יחיד. והלא בו ביום ממש הקריב גם נחשוק" קטורת יחיד, ונתקבלה

בור עמים קרבות יחפצו ר"ת יעקב. יג. ובזכריה (ח' י"ט) "כה אמר ה' וגר צום הרביעי וגר יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגר". היינו כי עה"ק ירושלם תבנה ותתכונן, ויבטלו ד' הצומות שעל חורבנה, אבל בתנאי אחד, והוא "האמת והשלום אהבו", וכמש"נ לעיל מדברי המהרש"א ספ"ק דיבמות. דו"ק.

יחפצו. ובגמ' פסחים (ק"ח ב') עתידה מצרים שתביא דורון למשיח וכו' נשאה מלכות רומי הרשעה ק"ו בעצמה וכו'. א"ל הקב"ה לגבריאל, גער חית קנה וכו'. וע"ש מה שדרשו שם בגמ' אסיפא דקרא מתרפס ברצי כסף וגו'. אכן לפי דברי המדרש יל"פ דקאי על עשו שנתרפס בדורחות ששלח לו יעקב ופיזר ד' מאות האיש שבאו עמו להלחם ביעקב. ורמז לדבר,